

PROPONOWANY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH

**Ołtarza bocznego z obrazem Michała Archaniola wraz
z rzeźbami św. Stanisława i św. Wojciecha z kościoła parafialnego
p.w. Św. Jakuba Apostoła w Chlewicach, gmina Moskorzew,
powiat Włoszczowa, woj. Świętokrzyskie**

Zo Świątkrzskego ...
Konservatora Zabiteków ...

mgr Emilia Główna

Autor dokumentacji:
mgr Aneta Smagłowska

Aneta Smagłowska

KRAKÓW 2023

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

1.0. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI

NR REJESTRU ZABYTKÓW

NR INW. ZBIORU

NR INW. PRACOWNI KONS.

1.1. DANE PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC

TEMAT ołtarz

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA brak

DATOWANIE 3 ćw. XIX w. POCHODZENIE kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Apostoła w Chlewicach

LOKALIZACJA / MIEJSCE PRZECHOWYWANIA kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Apostoła w Chlewicach

WŁAŚCICIEL / UŻYTKOWNIK kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Apostoła w Chlewicach

WYMIARY Wys.: 600cm X 225 cm

TECHNIKA konstrukcja drewniana. Łączona na czopy. Polichromowana, z detalami złożonymi, obraz na płótnie, rzeźby pełnoplastyczne (polichromowane, złożone na pulment), detale snycerskie w formach roślinnych

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE (LUB RENOWACJE): tak

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE Brak

1.2. DANE O REALIZACJI KONSERWATORSKIEJ

ZLECENIODAWCA Parafia p.w. Św. Jakuba Apostoła w Chlewicach

WYKONAWCY PROGRAMU PRAC mgr Aneta Smągłowska

Przebieg prac:

Retabulum ołtarzowe i rama:

Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac

Demontaż elementów dekoracyjnych

Oczyszczenie powierzchni z zanieczyszczeń powierzchniowych

Dezynsekcja obiektu

Usunięcie wtórnych elementów metalowych

Usunięcie przemalowań i wtórnych powłok pozłotniczych

Impregnacja strukturalna osłabionych partii drewna

Sklejenie spękań strukturalnych drewna

Uzupełnienie ubytków i wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów rzeźbiarskich

Uzupełnienie małych ubytków elementów rzeźbiarskich

Rekonstrukcja brakujących elementów dekoracyjnych

Uzupełnienie ubytków zapraw

Opracowanie powierzchni zapraw

Nałożenie pulmentów

Wykonani prac pozłotniczych

Wykonanie malatur – polichromii w formie zatwierdzonej przez WUOZ w Kielcach

Wykonanie scaleń kolorystycznych

Oczyszczenie elementów metalowych

Zabezpieczenie elementów metalowych

Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac

Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

Rzeźby:

Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac

Oczyszczenie powierzchni z zanieczyszczeń powierzchniowych

Dezynsekcja obiektu

Uzupełnienie ubytków zapraw

Opracowanie powierzchni zapraw

Aneta Smągłowska

Wykonanie uzupełnień warstwy malarskiej
Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac
Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

Obraz:

Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac
Wykonanie prób i usunięcie silnie zabrudzonych werniksów
Zabezpieczenie malatur werniksem końcowym - matowym
Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac
Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

U z obrazu

2.0. OPIS OBIEKTU

.....

Architektoniczny, trójkondygnacyjny, jednoosiowy, pomalowany (wtórnie) na kolor jasnopopielaty. Mensa sarkofagowa, gładka, za nią cokół flankowany wysuniętymi do przodu postumentami, na których stoją rzeźby św. Wojciecha i Stanisława. Cokół i postumenty ozdobione są gładkimi, prostokątnymi płycinami obwiedzionymi wąską, złotą listwą i zwieńczone profilowym gzymsem. Nastawę ołtarzową stanowi obraz w kształcie stojącego prostokąta przedstawiający Michała Archaniola. Ujęty jest w drewniane, złożone ramy, profilowane z motywem pereł. Nad obrazem zwieńczenie które stanowi owal z inicjałami MS, ujęty w ornament z liści palmowych i zwieńczony krzyżem. Zwieńczenie drewniane, w całości złożone.

Rzeźba św. Stanisława w pozycji stojącej, wyprostowanej, w ujęciu frontalnym. Głowa podniesiona, oczy szeroko otwarte, czarne. Twarz szczupła z prostym nosem i wąskimi ustami. Włosy ciemne, kręcone, rozdzielone na boki sięgające karku. Na głowie infuła z czerwonym krzyżem greckim, oraz czerwonymi oraz z czerwonymi zielonymi drogimi kamieniami. Prawa ręka wysunięta do przodu w geście błogosławieństwa, lewą przyciska do piersi pastorał, w dłoni trzyma długi, obosieczny miecz opuszczony w dół. Ubrany jest w białą komżę ozdobioną dołem koronką, spod której widoczna jest długa do ziemi, złota sutanna. Na nią nałożono gładki, bez ozdób, złoty ornat. Spod sutanny wystają czubki czarnych butów.

Pełnoplastyczna rzeźba przedstawiająca św. Wojciecha umieszczona na kwadratowym cokole, przedstawiona frontalnie, w pozycji stojącej. Twarz szczupła o jasnej karnacji, włosy ciemne, kręcone, półdługa broda. Na głowie złota infuła z czerwonym krzyżem greckim w otoczeniu czerwonych i zielonych klejnotów. W prawej, opuszczonej ręce trzyma gałązkę palmową, lewą podtrzymuje pastorał, a w dłoni trzyma wiosło. Ubrany jest w złoty ornat, spod którego widoczna biała komża ozdobiona dołem szeroką koronką. Pod komżą złota, sięgająca ziemi sutanna, spod której widoczne czubki czarnych butów.

Obraz przedstawia św. Michała Archaniola zwołującego na Sąd Ostateczny. Na tle ciemnych chmur, we wnętrzu arkady wspartej na kolumnach kompozytowych, postać św. Michała Archaniola z wielkimi skrzydłami, stojącego na podświetlonym obłoku. Jest w stroju rzymskiego żołnierza. Brązowa koszula z szerokimi , od spodu białymi rękawami, brązowa, skórzana zbroja, na niej

rozwiany niebieski płaszcz. Na nogach wysokie (do połowy łydek) sandały koloru brązowego, ze skórzanych pasów i rzemyków. Na głowie złoty Chel'm z czerwonym pióropuszem. W lewej ręce długa, złota trąbka, prawą wyciągniętą przed siebie ciska postrzępiony piorun. U dołu obrazu popiersie szatana pod postacią pięknego młodzieńca o śniadej karnacji, z motylimi skrzydłami, rudymi wijącymi się włosami i bródką. Nagi, na wysokości piersi przesłonięty czerwoną materią.

3.0. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

.....

W chwili obecnej ołtarz wymaga przede wszystkim prac technicznych oraz restauratorskich, ponieważ drewno uległo znacznemu osłabieniu ze względu na żerujące w nim owady. Ponadto wykonano prace mające na celu poprawę estetyki obiektu – polegające na wykonaniu prac pozłotniczych. Niestety, ze względu na fakt, iż zostały one wykonane techniką na wytrawę olejną (czyli tzw. mikstion), obiekt zupełnie stracił na walorach estetycznych i artystycznych. Nie ma między innymi różnicowania w opracowaniach pozłotniczych – polery, maty. W przypadku rzeźb znajdujących się na retabulum, zachowane są w dobrym stanie. Są zabrudzone powierzchniowo i mają lokalne niewielkie ubytki zapraw i polichromii. Obrazy także zachowane są w dobrym stanie. Największym problemem są pociemniałe werniksy, które zabrudzone i ponownie zawerniksowane, a które należy usunąć. Zarówno podobrazie płócienne jak i malatura są w bardzo dobrym stanie.

4.0. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

.....

Wszelkie decyzje dotyczące kolejnych etapów prac konserwatorsko - restauratorskich oraz wykonanych zabiegów zostaną podjęte po uprzednio wykonanej szczegółowej analizie i rozpoznaniu dzieła (stan zachowania, technologia, oraz zakres występowania warstw pierwotnych – sondy, odkrywki, stratygrafia i w razie konieczności wykonanie badań analitycznych). Ze względu na kultowy charakter ołtarza, oraz jego wartości artystyczne, historyczne i funkcyjne, uznano za konieczne przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej oraz estetycznej.

Głównym celem prac jest zatrzymanie przede wszystkim procesów niszczenia drewna. W tym celu konieczne będzie usunięcie wtórnych opracowań malarskich i pozłotniczych wykonanych metodą na tzw. wytrawę olejną (mikstion) z zastosowaniem folii pozłotniczych – szlagmetal. Przede wszystkim konieczne jest więc opracowanie złocień w technice historycznej na pulment złotem. Proponuje się zrobienie ich na pulmentach zgodnie ze sztuką pozłotniczą uwzględniając maty i polery (pulmenty żółte i czerwone) ze złotem płatkowym 23 ¾ K TH 14. Jeśli

chodzi o malatury na retabulum, i opracowanie warstwy malarskiej na strukturze, uzależniony będzie od stanu zastanego warstwy pierwotnej lub innej przeznaczonej do ekspozycji po ustaleniach komisji konserwatorskiej toku prac. Obraz po oczyszczeniu powinien zostać zabezpieczony ponownie werniksem – matowym, aby nie tworzyły się refleksy na jego malaturze jak dotychczas, uniemożliwiające prawidłowy odbiór dzieła.

5.0. PROPONOWANY PROGRAM PRAC

.....

Retabulum ołtarzowe i rama:

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac
2. Demontaż elementów poszczególnych dekoracyjnych ołtarza w celu przewiezienia do pracowni (należy zabezpieczyć przed transportem, tak aby obiekty nie zostały uszkodzone mechanicznie – folie i gąbki transportowe)
3. Oczyszczenie powierzchni z zanieczyszczeń powierzchniowych (omieść z kurzu przez przygotowaniem do transportu)
4. Dezynsekcja obiektu (można zastosować np. preparat Arodesin 2000 i/lub Perxil). W razie konieczności zabieg należy powtórzyć)
5. Usunięcie wtórnych elementów metalowych (gwoździe, wkręty, pinezki itp.)
6. Usunięcie przemalowań i wtórnych powłok pozłotniczych (Przemalowania można usunąć metodami mechanicznymi i/lub chemicznymi stosując m.in. preparat spęczniający stare powłoki olejne, nie zawierający amoniaku. Wtórne powłoki pozłotnicze można usunąć stosując okłady z alkoholu 99,9% dostosowując czas ich wykonania indywidualnie do grubości spoiwa – należy wykonać próby czasowe)
7. Impregnacja strukturalna osłabionych partii drewna – konieczne jest wykonanie zabiegu impregnacji strukturalnej osłabionych partii drewna. Można zastosować np. PU-Holzverfestigung - jednoskładnikowy środek na bazie poliuretanowych żywic, przeznaczony do konsolidacji drewna i blokowania substancji szkodliwych
8. Sklejenie spękań strukturalnych drewna – można zastosować klej poliuretanowy wodoodporny np. firmy Soudal.
9. Uzupełnienie ubytków i wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów rzeźbiarskich z żywic dwuskładnikowych o właściwościach fizyko-mechanicznych zbliżonych do drewna np. Araldite HV/SV 36
10. Uzupełnienie małych ubytków elementów rzeźbiarskich– można wykonać w drewnie tego samego gatunku odpowiednio wysezonowanego i zabezpieczonego przed owadami np. Perxil i/lub Aerodesin 2000, lub stosując żywice dwuskładnikowe o właściwościach fizyko-

Anna Smętkowska

mechanicznych zbliżonych do drewna np. Araldite HV/SV 36

11. Rekonstrukcja brakujących elementów dekoracyjnych (można wykonać stosując żywice dwuskładnikowe o właściwościach fizyko-mechanicznych zbliżonych do drewna np. Araldite HV/SV 36)
12. Uzupełnienie ubytków zapraw – można wykonać stosując zaprawy kredowo-klejowe(kreda pozłotnicza i klej króliczy). Przed ich wykonaniem należy przekleić powierzchnie klejem glutynowym 10%, pozostawiając na 24 h, a następnie nanieść pierwszą warstwę zaprawy metodą tapowania- i ponownie pozostawić na 24 h. Na tak przygotowanym podłożu można założyć zaprawy aż do wyrównania poziomów ubytków
13. Opracowanie powierzchni zapraw - suche zaprawy można opracować stosując papiery ściernie o różnych frakcjach, aż do 2000. Po wyszlifowaniu należy jeszcze przetrzeć ściereczkami lnianymi.
14. Nałożenie pulmentów – wykonanie pulmentów na bazie spoiwa Colnasol, zgodnie z kartą techniczną producenta, i różnicując na polery i maty-jeśli takie rozwiązania były zastosowane w opracowaniach historycznych
15. Wykonani prac pozłotniczych– stosując złoto płatkowe 23 ¼ K TH 14, oraz opracowanie z uwzględnieniem elementów wykonanych w polerze i macie
16. Wykonanie malatur – polichromii w formie zatwierdzonej przez WUOZ w Kielcach (farby akrylowe np. firmy Renesans, Amsterdam, Rembrandt, Schmincke itp.)
17. Oczyszczenie i zabezpieczenie elementów metalowych– zabezpieczenie antykorozyjne (farba podkładowa i farba antykorozyjna)
18. Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac
19. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

Rzeźby:

20. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac
21. Oczyszczenie powierzchni z zanieczyszczeń powierzchniowych – tampony z waty metodami enzymatycznymi
22. Dezynsekcja obiektu (można zastosować np. preparat Arodesin 2000 i/lub Perxil). W razie konieczności zabieg należy powtórzyć)
23. Uzupełnienie ubytków zapraw – można wykonać stosując zaprawy kredowo-klejowe(kreda pozłotnicza i klej króliczy). Przed ich wykonaniem należy przekleić powierzchnie klejem glutynowym 10%, pozostawiając na 24 h, a następnie nanieść pierwszą warstwę zaprawy metodą tapowania- i ponownie pozostawić na 24 h. Na tak przygotowanym podłożu można założyć zaprawy aż do wyrównania poziomów ubytków
24. Opracowanie powierzchni zapraw suche zaprawy można opracować stosując papiery ściernie

Arleta Smogajewska

o różnych frakcjach, aż do 2000.

25. Wykonanie uzupełnień warstwy malarskiej. Można zastosować farby akrylowe (np. firmy Renesans, Amsterdam, Rembrandt, Schmincke itp.)
26. Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac
27. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

Obraz:

28. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed rozpoczęciem prac
29. Wykonanie prób i usunięcie silnie zabrudzonych werniksów (rozcieńczalnik do szelaku – można zastosować w formie okładów wykonując próby czasowe)
30. Zabezpieczenie malatur werniksem końcowym – matowym (np. Winsor & Newton)
31. Oczyszczenie odwrocia obrazu - gumkowanie
32. Wykonanie dokumentacji fotograficznej po zakończeniu prac
33. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej po zakończeniu prac

Archiwum *Smarek*